

А.І. ШИРОКОВ,

голова Центрального комітету профспілки працівників НАН України

Підводячи підсумки діяльності НАН України у 2004–2008 рр., можна констатувати, що Академія активно працювала над виконанням статутних обов'язків з розвитку актуальних фундаментальних і прикладних досліджень. Наукові установи та вчені зробили значний внесок у соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток нашої держави. Позитивної оцінки заслуговує робота Президії Академії та її апарату.

Ці п'ять років були позначені стабільною тенденцією зростання фінансування НАН України із загального фонду державного бюджету з 709,9 млн до 2,076 млрд грн, тобто майже втричі. Саме в цей період почали виділяти хай і недостатні, але реальні кошти на технічне забезпечення та підтримку наукової інфраструктури НАН України. Завдяки наполегливим зусиллям Академії і профспілки протягом звітного періоду втричі зріс і фонд оплати праці, що дало можливість посилити стимулювальну роль заробітної плати як для кадрових працівників, так і наукової молоді. У січні 2005 р. нам вдалося відповідною постановою Кабінету Міністрів урегулювати питання щодо встановлення доплати за наукові ступені і вчені звання.

Президія НАН України і ЦК профспілки активно працювали над пошуками шляхів розв'язання житлової проблеми, відчутної для всіх вікових категорій учених — від ветеранів до наукової молоді, яка приходить у наукові установи після закінчення аспірантури. У 2005–2008 рр. за бюджетною програмою «Забезпечення житлом учених НАН України» було виділено 78 млн грн (понад 10000 м² житла).

У 2007–2008 рр. з бюджетних коштів на підтримку і ремонт лікувально-оздоровчих закладів НАН України виділено 9 млн грн.

Проте світова фінансово-економічна криза, яка, починаючи з останнього кварталу

2008 р., глибоко вразила Україну, ставить багато викликів і перед Академією. Значно скоротився бюджет НАН України (–10,7% порівняно з 2008 р.). Це загрожувало відповідним скороченням базового фінансування, а отже — і зменшенням фонду оплати праці бюджетних установ. Завдяки спільній позиції керівництва Академії і профспілки цього не сталося, оскільки було прийнято рішення щодо максимального скорочення всіх інших видатків.

Але ж уперше за багато років фонд оплати праці й не зростає. А інфляція не стоїть на місці. Заробітна плата сьогодні фактично заморожена, оскільки передбачено лише зростання мінімальної заробітної плати.

Зрозуміло, що в умовах кризи не на часі вимоги про суттєве зростання зарплати науковців, однак необхідно ставити питання про реальну індексацію доходів працівників.

Криза — велика біда, але, з іншого боку, — це шанс на оновлення, позбавлення баласту, структурну перебудову економіки на інноваційній основі, започаткування новітніх галузей і виробництв.

Проте в нас як завжди. Чекаємо на відновлення попиту на світовому ринку на продукцію наших так званих «базових галузей», які фактично перетворюють Україну на сировинний придаток, виснажуючи надра і погіршуючи екологію.

Я був приємно вражений висловлюванням Барака Обами ще перед його інавгурацією. Він сказав: «Дати відповідь на колосальний виклик, з яким зіткнулась Америка, ми зможемо, як це було у минулому, лише звернувшись до науки і новітніх технологій». Хоча тут немає нічого дивного. Це розумів республіканець і актор Р. Рейган, розуміє демократ і юрист Б. Обама. Отакого б мислення нашим високопосадовцям і у владі, і в опозиції. До речі, багато з них «придбали»

наукові ступені й учені звання. Тепер це модно. Що ж до науки, то її потрібно цінувати і підтримувати не лише під час свят і ювілеїв.

Крім того, Академія та її установи не повинні забувати, що ми працюємо в умовах ринкової економіки. Це зобов'язує нас енергійно пропонувати і просувати у виробництво перспективні розробки. Відверто кажучи, це не завжди вдається. Ми ще погано вміємо готувати відповідні техніко-економічні і фінансові обґрунтування, здійснювати маркетинг і прораховувати очікувані результати. Тобто навіть те, що маємо цікавого й цінного, не завжди можемо довести до пуття.

Існують прогалини і в законодавчому полі. Держава до цього часу чітко не сформулювала свою позицію і не запровадила стимулювальні механізми для рішучого повороту вітчизняної економіки до наукоємних інноваційних технологій і розробок.

Слід звернути увагу на ще одну проблему. У медиків є такий принцип: не зашкодь. Саме ним і потрібно керуватися, вносячи зміни та доповнення до законодавчих актів, інакше матимемо імітацію законотворчості й погіршення засад розвитку та функціонування тієї чи іншої сфери діяльності або галузі. Якраз ці вади й помічаємо в проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 1 і 34), прийнятого Верховною Радою України 4 лютого 2009 р. у першому читанні. Формальним автором цього «шедедру» виступає Міністерство освіти, тіньовим — Міністерство фінансів. А тепер по суті. У новій редакції ст. 34 пропонує вилучити нинішню принципово важливу норму: «Видатки на наукову і науково-технічну діяльність є захищеними статтями видатків державного бюджету України». Коментарі, як кажуть, зайві. Замість фрагмента «держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП», запропоновано таке: «держава поступово збільшує обсяг бюджетного

фінансування до 1,7%». Так «поступово» — це 5 чи 50 років? Зрозуміло, що 1,7% не працює. Потрібна якась нова редакція реалізації зазначеної норми. У 2009 р. видатки на науку сягають лише 0,3% ВВП. То чому б не запропонувати в змінах до Закону, що, починаючи з 2010 р., видатки на науку становитимуть, скажімо, 0,5% ВВП із наступним щорічним збільшенням на 0,2%.

Не можна погодитись і з «новаціями» щодо встановлення державою (урядом) оптимальних співвідношень та пропорцій між обсягами бюджетного фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень та реалізацією науково-технічних (експериментальних) розробок.

Підготовка наукових кадрів має, як і раніше, залишатися серед переліку напрямів базового фінансування, враховуючи всю важливість державної політики у сфері підготовки наукових кадрів найвищої кваліфікації.

Не можна погодитись і з пропозицією доведення частки програмно-цільового фінансування наукової та науково-технічної діяльності до рівня 50%. Запровадження такої норми може призвести до істотного зменшення фінансування фундаментальних досліджень та інфраструктури науки.

Не може не обурювати той факт, що Академія дізналася про слухання цього законопроекту лише з повідомлень ЗМІ. Інакше кажучи, «без мене мене женили».

Доповідь, з якою виступив Борис Євгенович, свідчить, що Академія працює, має вагомий результат, попри ті труднощі, які переживає країна. Я переконаний, що криза мине і що саме наука — це та рушійна сила, яка дасть імпульс до якнайскорішого її подолання. А керівництво держави, як нинішнє, так і майбутнє, від декларацій про важливість науки перейде до конкретних кроків щодо забезпечення визначальної ролі науково-технічної сфери в докорінній перебудові вітчизняної економіки, що стане конкурентоспроможною на світовому ринку.